

Vzpomínání na Věru Opravilovou

Ve věku nedožitých 87 let nás 22. března 2021 opustila paní doc. RNDr. Věra Opravilová, CSc. Profesioně se celý život věnovala volně žijícím jednobuněčným eukaryotům (dnes polyfyletickým krytenkám), ale i jiným mikroskopickým „žouželím“, které nechtěl nikdo jiný zkoumat. Pokud jste měli něco záhadného na podložním sklíčku a nevěděli, co by to mohlo být, ona byla člověk, za kterým jste se vydali.

Narodila se 9. listopadu 1934 v Olomouci do rodiny gymnaziálních kantorů. Po maturitě na reálném gymnáziu ve Šternberku byla v r. 1953 přijata na Přírodovědeckou fakultu Masarykovy univerzity v Brně (tehdy Univerzity J. E. Purkyně), kde vystudovala obor zaměřený na systematickou biologii a učitelství biologie a chemie. Již v diplomové práci se věnovala krytenkám. Po ukončení vysokoškolského studia v r. 1958 nastoupila do Okresního vlastivědného muzea v Bruntále jako odborný pracovník pro přírodní vědy. V r. 1961 byla přijata na místo odborné asistentky na tehdejší katedře zoologie a antropologie PřF MU. Zde se specializovala na parazitologii při studiu taxonomie a vývoje motolic skupiny Strigeidida (nyní Diplostomida). Na toto téma obhájila disertační i kandidátskou práci (titul RNDr. získala v r. 1967, titul CSc. v r. 1970). Složitě mezilidské i politické klima na pracovišti vedlo koncem 60. let k jejímu přestupu z parazitologického na hydrobiologické oddělení, kde našla útočiště v této náročné době svého profesního života. Tehdejší vedení katedry ji vnímalo jako neperspektivní, proto měla zákaz publikační činnosti, a dokonce čelila nátlaku, aby zcela opustila fakultu. K tomu naštěstí nedošlo a ona svou nenápadnou odolností přečkala toto těžké období až do 80. let. V té době začala opět víc publikovat. Zaměřila se nejen na krytenky, ale i na další složky bentické fauny drobných mnohobuněčných bezobratlých (na houbovce, žahavce, ploštěnky, břichobrvky, vířníky, želvušky a vodule). Práce věnované krytenkám severní Evropy měly mezinárodní význam. Prerušování vědecké činnosti bylo hlavním důvodem, proč habilitaci složila až v r. 1996. V letech 1997–99 byla řešitelkou projektu Grantové agentury České republiky s názvem Bezobratlí vodních ekosystémů biosférické rezervace UNESCO Pálava a jejich monitoring, který vedl k velmi detailnímu poznání bezobratlých této unikátní oblasti.

V době omezené vědecké činnosti se intenzivně věnovala vedení studentů a přípravě laboratorních kurzů ze zoologie. Tak jsem ji zažil i já, když jsem jako čerstvý student univerzity navštěvoval praktikum ze zoologie bezobratlých v r. 1997. Mé první setkání s paní docentkou proběhlo o rok dříve, kdy jsem ji na doporučení prof. Rudolfa Rozkošného navštívil s prosbou o literaturu na měkkýše. Ochotně mi dala na výběr: „Chcete knihu, kde

1 Věra Opravilová při terénním cvičení ze zoologie v Bransouzích (2001).

Foto J. Vaňhara

2 *Hyalosphenia papilio* je druh krytenky skupiny lalokonozí (Tubulinea), hojný v prostředí velmi vlhkého rašeliniště.

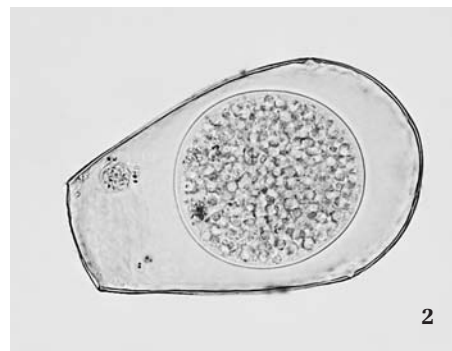
Bílkovinná schránka o velikosti okolo 150 µm je laterálně silně zploštělá, charakteristická dvěma postranními póry v zadní části. Uvnitř schránky vidíme encystovanou protoplazmu. Tento druh uváděla V. Opravilová hojně i ze slatinišť o nižším pH.

3 Ukázka statoblastů (klidových stadií) našich mechovců (Ectoprocta). Fotografie části preparátu, který zhotovila pro potřeby výuky V. Opravilová. Foto M. Horskák (obr. 2 a 3)

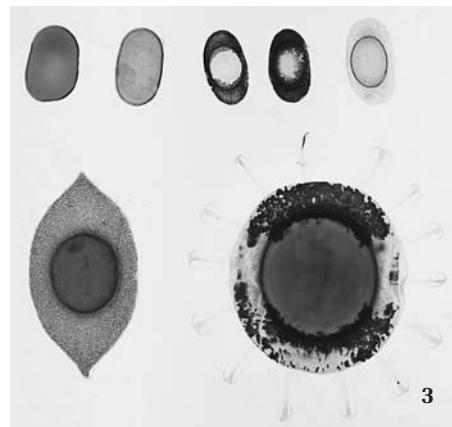
jsou všechny druhy, ale pouze černobilé obrázky (Klíč československých měkkýšů Vojena Ložka), nebo méně úplný přehled s barevnými obrázky (Měkkýši Václava Pfliegera)?“ Sáhl jsem po „Ložkovi“. V té době sdílela kancelář na ulici Kotlářské s prof. Františkem Kubíčkem, kde jsem ji i pana profesora často navštěvoval s dotazy a prosbami o radu. Fungovali tehdy jako tandem koryfejí, jejichž názor berete dost vážně. Ochotně např. komentovali můj první rukopis do Živy. I když se paní docentka věnovala mikroskopickým organismům a vodním bezobratlým, na terénním cvičení ze zoologie nás ohromila znalostmi hmyzu. Široký přehled ale nedávala nijak na odív a o to více tyto znalosti vynikly v kontrastu s jejím velmi nenápadným vystupováním. Uměla i překvapit důrazem a některé její výroky se staly legendárními. Při praktikách jsme se my, neznalí studenti, často dotazovali na určité bublinky vzduchu nebo nějaké nečistoty. V takových situacích celou věc rázně uzavřela slovy: „To nic není, zlikvidujte

to.“ V pozdějších letech jsem měl možnost poznat paní docentku mnohem blíže. Přestože odešla v r. 2001 do penze, až do r. 2016 pravidelně každý pracovní den docházela na Ústav botaniky a zoologie a aktivně se zapojovala jak do výuky, tak do výzkumu. Přestála dvě stěhování ústavu (Kotlářská – Řečkovice – Bohunice) a loučila se s námi, až když odešla ve vysokém věku z Brna, aby byla blíž k rodině ve Vysokém Mýtě. Celých 15 let v penzi s chutí a nadšením určovala vzorky krytenek v rámci několika grantových projektů a předávala znalosti o této skupině mladé generaci. Nevzdávala opakované pokusy o nalezení svého perspektivního nástupce. Vzpomínám si na jistou studentku, která se k nám hlásila do týmu se zájmem o krytenky, leč ukázala se velmi nespolehlivou. Když jsem tuto záležitost probíral s paní docentkou, s klidem a naprosto pragmaticky prohlásila: „Co nejdřív se takového člověka zbavit.“ Těsně před jejím odchodem naštěstí našlo semínko nadšení úrodnou půdu v podobě specialistky na tuto důležitou skupinu paleoekologického výzkumu.

Paní docentka nám také velmi pomáhala s přípravou praktik k přednášce o bezobratlých, kam spadala i výuka protist. Pečlivě vždy prošla nativní vzorky a připravila seznam vyskytujících se taxonů, což byla velká pomoc a přidaná hodnota nejen pro studenty. Ochotně nám, mladším vyučujícím, předávala letité zkušenosti a materiály od preparátů až po separáty článků. Z dnešního pohledu možná již zastaralé, ale ozdobené osobním věnováním významných zoologů. Mně osobně velice pomohla při výuce neparazitických protist a mnohých dnes u nás málo studovaných skupin bezobratlých. Za vše jí budu vždy vděčný a budu na ni s úctou a láskou vzpomínat. Skromných, čestných a obětavých lidí není na světě nikdy dost. O jednoho takového člověka jsme odchodem Věry Opravilové přišli.

2

3